

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Регіональні ЗМІ: історія, сучасний стан та перспективи розвитку

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
(30–31 березня 2023 року, м. Полтава)

УЛ: ДОНБАС
Полтава – 2023

ЗМІСТ

ІННОВАЦІЇ В НОВІТНІХ ПІДХОДАХ ДО ЖУРНАЛІСТИКИ

Галич А.О. Імерсивна журналістика як акт протидії війні росії проти України.....	5
Корчагіна О.В., Носко А.М., Сєногонова Г.І. Особливості сучасної світової журналістики: основні риси медіаконтенту в період глобалізації.....	14

ТВОРЧИСТЬ ПИСЬМЕННИКІВ-ПУБЛІЦИСТІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Myroniuk V., Lysyk V. Public and political, editorial, and publishing activities of Ulas Samchuk.....	24
Стригун В.Ю. російсько-українська війна в публіцистиці письменників.....	3
2	

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НОВІТНЬОЇ УКРАЇНСЬКОЇ РЕКЛАМИ

Галич В.М., Савчук Ю.П. Патріотичні мотиви в новітній українській рекламі.....	40
Фєдотова Н.М., Мазур А.О. Ситуативний піар під час повернення на український ринок бренду McDonald's.....	47

РЕГІОНАЛЬНІ ЗМІ В ДИСКУРСІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Кармазін А.О. Це було на Трубежі. Перетин Минулого та сучасності.....	54
---	----

ВИСВІТЛЕННЯ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ В РЕГІОНАЛЬНИХ ЗМІ

Соловійова Ю.Є., Грущенко А.В. Українська практика фактчекінгу: проекти та інструментарій.....	61
--	----

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ В
ПРОСТОРІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ**

Приступенко Т.О., Євдокименко І.М. Функції медіа в контексті концептуальних засад діяльності журналістики в просторі сучасних комунікацій.....69

**ПРОБЛЕМАТИКА ТА ЖАНРОВА СИСТЕМА РЕГІОНАЛЬНИХ ЗМІ У
ВИКЛИКАХ ДОБИ**

Галич В.М. Інна Омелянчук – «золоте перо» Рівненщини.....81

**РЕГІОНАЛЬНА ВИДАВНИЧА СПРАВА ТА РЕДАГУВАННЯ: ІСТОРІЯ,
ТЕОРЕТИЧНІ ПОШУКИ ТА СОЦІАЛЬНІ ЕФЕКТИ**

Куцевська О.С., Носко А.М., Комленко Л.Б. Редагування видань юридичної спрямованості (на прикладі «Вісника ЛДУВС імені Е.О. Дідоренка»).....94

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ В
НАУКОВІЙ РЕЦЕПЦІЇ СТУДЕНТІВ**

Бистрюков Д. В. Проблеми висвітлення альтернативної думки в українських ЗМІ в умовах російсько-української війни.....114

Воробйов Д.С. Меми як новий формат медіаманіпуляцій в онлайнвиданнях.....
.....123

Гановська К.О. Інформаційна безпека: поява «фейкових» журналістів у період війни.....130

Маноха Д.О. Висвітлення в регіональних ЗМІ війни росії проти України.....136

Меженська Ю.В. Telegram як новітня епоха електронних засобів масової комунікації в умовах війни в Україні..... 145

ВИСВІТЛЕННЯ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ В РЕГІОНАЛЬНИХ ЗМІ

УДК 316.77:004.052.42

Соловйова Ю.Є.

*кандидатка наук із соціальних комунікацій, доцентка
Державний заклад «Національний університет харчових технологій»
м. Київ*

Грущенко А.В.

*здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
Державний заклад «Національний університет харчових технологій»
м. Київ*

УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА ФАКТЧЕКІНГУ: ПРОЄКТИ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ

Сучасні інформаційні технології, швидкий розвиток електронних медіа та використання інформаційного простору як складової гібридної війни призводить до стрімкого розповсюдження недостовірної, часто викривленої інформації, що вводить в оману громадськість, – фейків. Наразі їх легко створити, але не просто розпізнати, виявити та спростувати. Тож, для перевірки контенту застосовується спеціальний метод журналістського розслідування – фактчек, що є потужним інструментом викриття маніпуляцій та спекуляцій різного типу. Він допомагає не тільки виявити правдиву інформацію, а й запобігти поширенню дезінформації в суспільстві.

В Україні, починаючи з 2014 року, інформаційний простір активно заповнювали фейкові матеріали, що стали інструментом боротьби в гібридній війні, а вже у 2022 році із зростанням ролі соціальних мереж та, особливо, каналів у месенджерах Telegram, Viber як основних джерел новинного контенту відсоток неперевіреної інформації відчутно збільшився. Отже,

питання боротьби з фейками в сучасних умовах інформаційного протиборства з країною-агресором є досить актуальним, а посилення інформаційної безпеки особистості та держави у цілому є важливою складовою національної безпеки України.

Дослідження процесів та функціонування практик фактчекінгу у світі почало вивчатися значно раніше, ніж в Україні. Проте, як тільки цей тренд розслідувань увійшов у вітчизняний медіапростір, його розвиток досить стрімко зростав. Спочатку це було пов'язано з хвилею дезінформаційних повідомлень у політичній сфері, згодом – почало поширюватися й на інші галузі суспільства.

Упродовж останніх років в українській науковій теорії та практиці значна увага приділялася вивченню фейкових повідомлень та їхніх характеристик саме в політичній комунікації. Наразі суть досліджень сфокусована на засобах верифікації інформації в медійному просторі держави, а особливо – в соціальних мережах.

Серед українських науковців, що займалися цим питанням, можна виокремити О. Гороховського, Ю. Кияшко, О. Курбана, Г. Почепцова та ін. Їхні дослідження сконцентровані саме на фейках у сучасних медіа та інструментах фактчекінгу. Окрім цього, О. Курбан значну увагу приділяє вивченню критичного мислення як важливої складової розуміння сучасних процесів інформаційного суспільства. Він зазначає, що чим нижчий рівень критичного мислення суспільства при споживанні медіаконтенту в умовах інформаційної війни, то тим більше маніпулятивних дій буде зроблено проти нього, що й спостерігається в українському інформаційному просторі впродовж останнього року [7]. Мета нашої наукової розвідки – розглянути та дослідити ключові аспекти української практики фактчекінгу, а знання про них допоможуть зменшити маніпуляційний вплив на сучасних споживачів медіаконтенту.

Стрімкий розвиток сучасних технологій змінює інформаційне середовище та сприйняття інформації в цілому. Якщо раніше основним джерелом новин були друковані та аудіовізуальні засоби масової інформації, то відтепер в епоху цифрового комунікаційного середовища та стрімкого розвитку нових медіа лідерами контенту є: соціальні мережі Instagram, Facebook і Twitter, групи та канали у месенджерах Telegram, Viber, відеохостинг YouTube тощо. Кожен користувач цих платформ може швидко дізнатися всю потрібну інформацію, вирішити низку питань й завдань, але з часом це призводить не лише до позитивних, а й негативних наслідків, породжуючи ряд нових проблем. Основною з них є поширення недостовірної інформації та фейкових новин, які є зброєю сучасних інформаційних операцій.

Із часів незалежності України в інформаційному просторі неодноразово з'являлися дезінформаційні матеріали з метою зміни думок громадян щодо політичних лідерів країни та політичної ситуації в цілому. Проте, вже починаючи з 2014 року, фейкові новини – один із важливих інструментів дестабілізації суспільства та поширення російських наративів в українському медіапросторі. Наразі особливої значущості набуло питання супротиву російській пропаганді та верифікації новинного контенту, що позначилося на активізації діяльності фактчекінгових платформ, що займаються розпізнаванням фейків, застосовуючи при цьому відповідний інструментарій.

У загальному розумінні фейк – це інформація, що має на меті вплинути на громадськість та ввести її в оману. Сьогодні ж його розуміють більш широко, ніж просто неправдиве повідомлення. За словами О. Курбана, відтепер до фейків зараховують як контент, так й інформаційні носії, які цей контент поширюють [6]. При цьому фейки можуть бути у вигляді текстових або графічних матеріалів, аудіо чи відеоконтенту.

В Україні кількість фейкових новин щороку збільшується, а у 2022 році у зв'язку з початком повномасштабного вторгнення російського агресора в Україну, український інформаційний простір заповнила дезінформація,

інформаційні вкиди та фактоїди. У перші місяці війни нестабільність психологічних й моральних настроїв серед українського населення стала причиною швидкого поширення недостовірної, викривленої інформації, що було не на користь інформаційній безпеці держави. Цей етап був найскладнішим в інформаційній боротьбі, але завдяки зусиллям офіційних медіа та спеціальних фактчекінгових платформ став переломним у формуванні свідомого критичного мислення українців.

У сучасному розумінні фактчек є видовим варіантом журналістського розслідування, адже за структурою має такі ж загальні елементи:

- об'єкт дослідження;
- доказову базу;
- посилання на компетентні джерела;
- коментарі експертів;
- логічний висновок [2, с. 21].

Головною основою для побудови доказів щодо спростування інформації за концептом фактчекінгу є відкриті джерела інформації. В українському інформаційному просторі найчастіше це громадські організації та державні структури, що спростовують фейки. Серед них:

- Міністерство внутрішніх справ (Департамент кіберполіції у складі Національної поліції України);
- Служба безпеки України (Департамент контррозвідувальної діяльності із захисту національної безпеки в інформаційній сфері);
- Міністерство оборони України (Департамент інформаційноорганізаційної роботи, Управління інформаційних технологій, Відділ координації стратегічних комунікацій та моніторингу) [6].

Окрім них, функціонують й недержавні структури, що є інноваційними проєктами в боротьбі з дезінформацією: «Stopfake.org», «VoxUkraine», «Інститут масової інформації», «По той бік новин», «Без брехні», «Детектор медіа» тощо. Основною цих метою ресурсів є перевірка і спростування викривленої інформації щодо того, що відбувається в Україні і пропаганди в ЗМІ, яка поширюється. До прикладу, за дослідженнями Ю. Кияшко, лише у 2018 році в межах проєкту VoxCheck було проаналізовано та перевірено на предмет викривлення інформації 1962 висловлювання. Експерти проєкту «Рейтинг маніпуляторів та брехунів» за 2018 рік стверджували, що більше половини з них були маніпуляціями, брехнею та перебільшеннями [5, с. 30].

Наразі у 2022 році їхня кількість лише збільшувалася. Основним середовищем поширення фейкових новин стали соціальні мережі Instagram і Facebook та месенджери Viber і Telegram. Останній взагалі у перші місяці повномасштабного вторгнення став головним джерелом отримання новинного контенту з Telegram-каналів різного типу. Тому кількість фейкових матеріалів також зросла. Так, не раз у перший місяць повномасштабного вторгнення серед українського суспільства ширилися фейкові новини про поразку України та капітуляцію перших осіб держави. Проте, завдяки активній діяльності відповідних служб, фактчекінгових платформ та постійній комунікації із громадськістю В. Зеленського дезінформаційні кампанії країни-агресора зазнавали поразки.

Першою українською фактчекінговою платформою, що займається з 2014 року верифікацією інформації, боротьбою з пропагандою, підвищенням рівня медіаграмотності, є проєкт Stopfake, розроблений громадською організацією «Центр Медіареформи».

«Stopfake.org» – проєкт, що займається боротьбою з неправдивою інформацією про події різного типу в Україні. Його основна діяльність зосереджена на тому, аби вести боротьбу з антиукраїнською пропагандою, фейками та іншими дезінформаційними матеріалами. Крім впливу пропаганди

на Україну, команда «Stopfake.org» також намагається досліджувати методи її впливу й на інші країни та регіони – Європейський Союз і країни колишнього Радянського Союзу. Варто зазначити, що проєкт StopFake.org ніяк не пов'язаний і не підтримується фінансово урядовими організаціями України. Він є журналістською організацією, головна мета якої – перевірка інформації, посилення медіаграмотності аудиторії і боротьба за чітке розмежування між журналістикою фактів і пропагандою [9].

«VoxUkraine» вважається однією з кращих платформ щодо аналітики України, яку розвиває перший вітчизняний проєкт VoxCheck. Він виявляє брехню і маніпулятивні дії у висловлюваннях політиків та лідерів думок, які вони доносять до цільової аудиторії – в інтерв'ю провідним ЗМІ чи під час політичних ток-шоу. Метою проєкту є зменшення неправдивої інформації у виступах політиків та посилення критичного мислення у виборців як під час виборчої кампанії, так і поза нею. В основі роботи платформи діє принцип «натисни та перевір», де будь-який користувач може перевірити хід аргументації команди проєкту. Наразі у базі системи «VoxUkraine» знаходиться понад 9 000 політичних тверджень та близько 600 спростованих фейків. Перед публікацією кожного матеріалу його обов'язково повинні схвалити два члени редколегії. Аби інформація була якісною і вчасно поданою, команда проєкту VoxCheck співпрацює з Інститутом Poynter, Facebook, «Forbes Ukraine» та «UA:Перший». Організація також наголошує на тому, що є некомерційною та фінансується за рахунок благодійних внесків сотень людей, яким небайдужа доля України, а також грантів донорських партнерів [10].

«По той бік новин» – незалежна інформаційна кампанія з медіаграмотності, фактчекінгу та розвитку критичного мислення, яку розвиває з 2018 року ГО «Інститут розвитку регіональної преси». Вона пояснює складні проблеми простими словами, показує, як працюють маніпуляції та спростовує побутові фейки – фейки, які щодня з'являються в інформаційному просторі і з

якими має справу українське населення. Мета проєкту – розвиток критичного мислення як системної, свідомої та кваліфікованої навички з аналізу інформації із залученням широкої аудиторії. Завдання проєкту полягає у тому, аби публікувати роз'яснювальні матеріали перевірки повідомлень в інформаційному просторі за принципом «public fact check» на системній основі. Окрім того, проєкт «По той бік новин» також не пов'язаний державними та урядовими організаціями України та не підтримується фінансово [8].

«Без брехні» є аналітичною платформою, фахівці якої, крім того, що аналізують заяви українських політиків та можновладців за класичною методикою фактчек, розробляють нові підходи і формати фактчеку та здійснюють аналітичну діяльність у цьому напрямку. Цей проєкт підтримується виключно міжнародними незалежними донорськими

організаціями, через отримання від них допомоги для реалізації проєктів та заходів. Метою платформи, як і в попередніх прикладах, є боротьба з недостовірною інформацією, маніпуляціями, фейками, проявами пропаганди та інформаційними міфами [1].

«Детектор медіа» – українська громадська організація, основна діяльність якої спрямована на оперативне інформування цільової аудиторії про найважливіші події в Україні та світі у контексті політичних та соціальних процесів. Проте, окрім цього, вона додатково займається і фактчекінгом: аналізом і критикою роботи вітчизняних ЗМІ з метою підвищення якості їхнього продукту, а також сприяння медіаграмотності широких верств населення нашої країни [3].

«Інститут масової інформації» – українська громадська організація та аналітичний журналістський центр. Її діяльність полягає у тому, аби захищати свободу слова, сприяти розвитку української журналістики, досліджувати

громадську думку та фейкові новини. На сайті організації є окрема вкладка «Фейки і наративи», де розвінчуються міфи та спростовується дезінформація щодо антиукраїнської пропаганди [4].

Тож, розглянувши вищезгадані проєкти фактчекінгу, констатуємо, що їхня основна діяльність спрямована на верифікацію інформації та спростування дезінформаційних матеріалів про Україну у різних аспектах, що допомагає забезпечувати інформаційну безпеку України в цілому.

Сьогодні Україна продовжує вести інформаційну боротьбу в контексті гібридної війни з російським агресором. Величезний масив дезінформації, маніпуляційних прийомів, фейків, які використовує супротивник в інформаційно-психологічному протистоянні, вимагає відповідних зусиль від усіх учасників медійного фронту. Важливу роль у верифікації контенту та боротьбі з антиукраїнською пропагандою відіграють фактчекінгові організації, діяльність яких розпочалася у вітчизняному медіапросторі в 2014 році і особливої потужності набула після повномасштабного вторгнення країни-агресора в Україну. Разом із підвищенням медіаграмотності, що пропонується в розроблених для різних верств населення курсах, діяльність фактчекерів сприятиме формуванню критичного мислення в українській спільноті і мотивуватиме її перевіряти інформацію в медіа та соціальних мережах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Без брехні [Електронний ресурс]. URL: <https://without-lie.info/> (дата звернення: 20.03.2023).
2. Гороховський О. Фактчек як тренд розслідувань: можливості та перспективи: практичний посібник. Дніпро: ЛІРА, 2017. 133 с.
3. Детектор медіа [Електронний ресурс]. URL: <https://detector.media/> (дата звернення: 20.03.2023).

4. Інститут масової інформації [Електронний ресурс]. URL: <https://imi.org.ua/> (дата звернення: 21.03.2023).
5. Кияшко Ю. Фактчекінг як інструмент протидії маніпулятивному впливу електронних ЗМІ. Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика. 2019. Випуск 45. С. 28 – 35.
6. Курбан О.В. Фейки у сучасних медіа: ідентифікація та нейтралізація [Електронний ресурс]. URL: <http://journals.uran.ua/bdi/article/view/150954> (дата звернення: 17.03.2023).
7. Курбан О. Проблема критичності мислення при споживанні медіаконтенту в умовах інформаційної війни. Синопис: текст, контекст, медіа. 2022. № 28
(1). С. 21 – 27.
8. По той бік новин [Електронний ресурс]. URL: <https://behindthenews.ua/> (дата звернення: 20.03.2023).
9. Stopfake.org [Електронний ресурс]. URL: <https://www.stopfake.org/uk/golovna/> (дата звернення: 19.03.2023).
10. VoxUkraine [Електронний ресурс]. URL: <https://voxukraine.org/voxcheck/> (дата звернення: 19.03.2023).